

پوهندوي مستعلی (نیازی)

بنوونې او روزنې پوهنځي

تاریخ څانگې علمي کادر غړي

له [۱۸۲۸ - ۱۹۷۳ ز کال] [۱۲۴۶ - ۱۳۵۲ ل] د افغانستان مطبوعاتو ته

یوه لنډه کتنه

لنډیز:

نوموړې علمي مقاله کې په افغانستان د مطبوعاتو د تاریخ یو مهمه برخه ۱۲۴۶ - ۱۳۵۲ ل (۱۸۲۸ ز - ۱۹۷۳ ز) کالونو کې خپرل شوي. چې د مطبوعات په بنسټ ایښودلو او پراختیا کې کوم واکمن زیاته ونډه اخستي او په دې اړه یو دقیقه څیړنه شوې ده. په دې لیکنه کې د امیر شیر علی خان، امیر حبیب الله خان، غازي امان الله خان، حبیب الله کلکاني (بچه سقاو)، نادر خان او ظاهر شاه د واکمنیو پر مهال د مطبوعاتو وضعیت (د جریدو، روزنامه او نورو خپرونو) په اړه څیړنه شوې ده.

سریزه:

په افغانستان کې د مطبوعاتي فعالیتونه پیل او پراختیا د افغانستان د هر پاچا په واکمنۍ کې ځانگړې بڼه او وضعیت درلود. ځینې وختونه د افغانستان یوه رسنۍ د بهرنیو هیوادونو خصوصاً د انگلیسانو له خوا بنده شوې لکه د سراج الاخبار جریده چې له یوې شماری له خپریدو څخه وروسته د انگلیسانو په اشاره او فشار بنده شوه. د سراج الاخبار افغانیه جریده چې له (۱۹۱۱ ز) کال وروسته په نشر پیل وکړ، روسان د نوموړې جریدې په نشر ډیر خفه او د دې جریدې د بندیدو هڅه یې کوله، د امیر شیر علی خان په واکمنۍ کې د جریدو نشر پیل د عبدالرحمن خان، حبیب الله خان، امان الله خان، حبیب الله کلکاني، نادر خان او ظاهر شاه وکړ. په مها لوري او وړانې و. دې جریدې په لښو په هر وخت کې خپل تاریخي مسولیت سرته رسولی. چې ځینې یې بنديان شوي هم دي، خو هڅه یې کړې چې فرهنگي فعالیت جاري وساتي او د افغانستان د خلکو په بیدارۍ او دخپلو حقوقو په ترلاسه کولو کې یې ونډه اخستې ده. زمونږ د هیواد په (۱۹۱۹ ز) کال کې د خپلواکۍ تراختلو وروسته د مطبوعاتو او جریدو په نشر او فعالیت کې هم ستر بدلون را منځ ته شو او خپرونو ډیره پراختیا وکړه.

موخې

په یو ځانگړي تاریخي پړاو کې د افغانستان د مطبوعاتو وضعیت څیړنه ترڅو لوستونکي په دغه پړاو کې د مطبوعاتو له حالت او د وکمنانو له کړنو څخه خبرتیا پیدا کړي.

د ځینو جریدو په بندیدو کې د بهرنیو (انگلیسانو) د فشار اغیز.

– د علمي رتبې د لوړیدو له پاره د یوه شرط بشپړول .

موادو او کړنلاره :

د څیړنې میتود کتاب تونې ده چې د دې مقالې په لیکلو کې د غوره او علمي اثارو او ویب سایټ څخه گټه اخستل شوې ده . د مطبوعاتو د وضعیت په اړه لیکل شوې . مطالبو او علمي اسنادو څخه د نوموړې مقالې لیکلو کې گټه اخستل شوې ده . ځکه د مطبوعاتو وضعیت په هر واکمنۍ کې ځانگړې بڼه درلوده . ځینو واکمنانو د نشراتو په مقابل کې ستونزې ایجادولې او د سالمې نیوکې د تحمل توان یې نه درلود .

## د امير شير علي خان د واکمنۍ پرمهال [۱۲۴۲ - ۱۲۵۲] [۱۸۲۸ - ۱۸۷۸] ز کال

امير شير علي خان د دويم ځل واکمنۍ پرمهال د نورو اصلاحاتو په خوا کې مطبوعاتو ته هم ځانگړې پاملرنه وکړه. د شمس النهار جريدې په ۱۸۷۳ ز کال د حکومت تر مستقيم نظارت لاندې نشرات پيل کړل. ځکه مطبوعات به ځينې وخت د دولت تر مستقيم نظارت او کله به هم د مطبوعاتو د قانون د نافذيدو له امله به ځينې ورځپاڼې او جريدې په ازاد ډول نشريدلي.

امير شير علي خان د علامه سيد جمال الدين افغان د اصلاحي پروگرام د تطبيق او ټولنيز اصلاحاتو د تطبيق په خاطر د شمس النهار جريده خپره کړه.

د شمس النهار د جريدې له نشريدو سره سم د افغانستان خلکو د ورځپاڼې د لوستو او فعاليت سره آشنايي پيدا کړه. د دې جريدې له نشر څخه وړاندې خبرونه د جارچيانو له خوا په څلور لارو کې خپريدل، د نوموړې جريدې له نشره سره افغانستان د نړيوالو رسنيو سره اړيکې پيدا کړې. ځکه په دې جريده کې ديني، مذهبي او د بهرنيو ژبو څخه ژباړل شوي علمي مطالب خپريدل. په (۱۸۷۵ ز کال) کې امير شير علي خان يوه چاپ خانه وارد کړه چې په دې چاپ خونه کې به کتابونه، جريدې، تعليمات نامې او لوحې چاپيدلي (۱۰: ۷۲).

## د امير حبيب الله خان د واکمنۍ پرمهال [۱۹۰۱ - ۱۹۱۹] ز [۱۲۷۰۹ - ۱۲۰۷] ل کال

امير حبيب الله خان په (۱۹۰۱ ز کال) واک ته له رسيدو وروسته د سلطنت په څلورم کال (۱۹۰۵ ز کال) د شاهي مدرسې يو شمير روڼ اندي او پوهان د ديني علومو د تدريس په محل (د کابل د چوپ فروشي په مسجد کې) امير دربار ته وړاندیز وکړ چې د افغانۍ پوهانو ټولنه (انجمن) جوړ شي. د دې ټولنې له پاره مولوي عبدالروف کندهاري چې په خاكي مشهور و د مشر، مولوي محمد سرور واصف او مولوي احمد جان الکوزی چې په تاجر مشهور و د منشيانو په توگه وټاکل شول. د ټولنې موخه دخلکو وينبول او د نوي تمدن سره آشنا کول وه، سراج الاخبار د نشر د اجازې له منظوري څخه (۸) مياشتې وروسته د (۱۹۰۶ ز کال) د جنوري په ۱۱ مه لومړۍ گڼه په ۳۲ مخونو کې چاپ شوه. (۷: ۲۸)

د سراج الاخبار جريده ډير ژر د برطانوي هند د فشار په اساس بنده شو. بناغلي محمد ابراهيم عطايي په دې اړه داسې نظر لري: «د سراج الاخبار يو گڼه خپره شوه خو داسې ډير اسناد او شواهد شته چې له هند څخه انگرېزانو امير حبيب الله خان ته اخطار ورکړ. او هغه هم دا خپرونه بنده کړه...». (۸: ۱۵۸)

\*محمود طرزي په دربار کې له خپل نفوذ څخه گټه واخسته او د امير حبيب الله خان د رضایت وروسته په (۱۹۱۱ ز کال) د سراج الاخبار افغانیه جريده د محمود طرزي په مدیریت نشر شوه. محمود طرزي په دې جريده کې د مشروطه غوښتونکو نظرياتو پر بنسټ د استعمار ضد او بشري نړي د پرمختگونو اړوند مهم علمي نظريات خپرول. نوموړې جريده د افغانستان سربيره د تاجکستان، هند او ايران د ځوانانو په بيداری کې ونډه واخسته. په (۱۹۱۸ ز کال) محمود طرزي د سراج الاخبار په يوه (ضيمه) کې د سراج الاطفال په نوم د تنکیو ځوانانو او کوچنیانو لپاره نشره کړه. (۱۴:۲)

دامان الله خان د واکمنۍ پر مهال [۱۲۹۸ - ۱۳۰۸ ل] [۱۹۱۹ - ۱۹۲۹ ز کال] غازي امان الله خان د واکمنۍ پر مهال د نورو ټولنيزو اصلاحاتو په خوا کې په مطبوعاتو کې هم ژور بدلون منځ ته راغی او د پام وړ جريدې او ورځپاڼې نشر شوي. د هغه د واکمنۍ د اساسي قانون په يولسمه ماده کې د مطبوعاتو ازادۍ ته داسې اشاره شوې وه: «داخلي ورځپاڼې او چاپي مطبوعات د اړونده قوانينو د حکم سره ازاد دي. د ورځپاڼو چاپ حق د افغانستان د دولت او خلکو ته ځانگړې دې. بهرني نشرات د دولت له خوا تنظيم او سانسورېږي.» (۱:۱۵)

۱۹۲۸ ز کال د مطبوعاتو نظامنامه جوړه شو چې د نوموړي نظامنامي وروسته مطبوعاتو فعالیت قانوني بڼه غوره کړه. چې په دې نظامنامه کې د جزا وړاندوینه هم شوې وه. خو په هيواد کې د مطبوعاتو فعالیت پراخه او لاندي ورځپاڼې، اونيزې او میاشتنۍ خپرېدلې.

---

\* محمود طرزي د غلام محمد طرزي زوی (۱۲۴۴ لمريز - ۱۸۲۸ ز کال) د اگست په ۲۳ مه په غزني کې زېږېدلې دې. لومړنۍ زده کړې يې د خپل پلار او ملا محمد هوتک څخه کړې. نوموړي اردو ژبه په هند کې د استوگنې پر مهال زده کړه. په شام او بغداد کې يې عربي ژبه، زده کړه. په (۱۹۰۲ ز کال) افغانستان ته راستون شو. په ۱۹۳۳ ز کال د ځيگر د ناروغۍ له امله په استانبول کې مړ شو او هلته خاورو ته وسپارل شو. (۳-مخ: ۱۲۷)

- ۱\_ اتحاد مشرقي ورځپاڼه .
- ۲\_ ابلاغ ورځپاڼه .
- ۳\_ حقيعت ورځپاڼه .
- ۴\_ افغان اونيزه ورځپاڼه
- ۵\_ امان افغان ورځپاڼه .
- ۶\_ افغان ورځپاڼه .
- ۷\_ غازي ورځپاڼه
- ۸\_ اتفاق اسلام ورځپاڼه
- ۹\_ طلوع افغان ورځپاڼه .
- ۱۰\_ بيدار اونيز ورځپاڼه .
- ۱۱\_ ارشاد النستوان ورځپاڼه .
- ۱۲\_ اصلاح ورځپاڼه .
- ۱۳\_ جريده مکتب (دوه اونيو کې يو ځل خپريده
- ۱۴\_ مجموعه عسکر مياشتنی .
- ۱۵\_ معارف مياشتنی .
- ۱۶\_ ائینه عرفان مياشتنی .
- ۱۷\_ مجموعه صحیہ مياشتنی .
- ۱۸\_ پښتون غږ مياشتنی (۲: ۱۵)

دامان الله خان په واکمنۍ کې د ازادو مطبوعاتو په لړ کې انيس د غلام محی الدين انيس په مدیریت چاپ شوه. غلام محی الدين انيس د غلام نقش بند زوي د احمدزيو قوم ته منسوب اصلي ټاټوبي غزني دی. (۴: ۸۸)

بله اونيزه نسيم السحر په نوم د احمد راتب او محمد نوروز په مدیریت نشریدله. غلام محی الدين انيس يو ځل بندي شو خو محمد ولی خان هغه ازاد او انيس بيرته خپل نشرات پيل کړل. نسيم سحر هم په شاه باندي د نيوکې له امله بندي شو. (۲: ۱۶)

د امان الله خان په واکمنۍ کې د ارشاد النسوان د جريدې په نشر سره د بنځو ونډه په مطبوعاتو کې زیاته شوه. پورته نشرات يوشمير په ولايتونو کې نشریدل لکه طلوع افغان په قندهار کې ، اتحاد مشرق په جلال اباد ، اتفاق اسلام په هرات ، غازي په خوست کې ، ستاره افغان ، په پروان ، اتحاد اسلام (بيدار) په مزار شريف کې خپريدلې . (۲: ۱۷)

د امير حبيب الله کلکاني (بچه سقاو) د واکمنۍ پرمهال [۹۲ / جدی /

۱۳۰۷ - ۲۹ جدی / ۱۳۰۹] [۱۹۲۹ فبرورۍ - ۱۹۲۹ اکتوبر]

د امير حبيب الله کلکاني (بچه سقاو) په واکمنۍ کې ځينې دولتي او خپلواکه جريدي بندي شوي خو يو شمير جريدي د دولت د پالیسۍ او تگلارې سره سم چاپيدلي ، د امان افغان پر ځای د حبيب الاسلام د رسمي جريدي په توگه چاپيدله . لومړۍ يې د غلام محی الدين انيس او سيد حسن په مسوليت خپرونه کوله خوله ( ۲۱ ) مې گڼې وروسته د واکمنۍ تر پایه پورې برهان الدين کشککي د دې جريدي د مسول مدير په توگه دنده اجرا کوله او له دې جريدي پرته لاندې جريدي د حکومت د سياست سره سمې خپريدلي .

۱- رهبر الاسلام (بیدار) په مزار شريف کې د عبدالصمد په مسوليت .

۲- شرف الامسار (موئيد لاسلام) په کندهار کې .

۳- اتحاد مشرقي اونيزه (الايمن) په نوم د مولوي محمد ابراهيم کاموي په مديريت .

۴- اتفاق اسلام اونيزه جريده دهرات په ولايت کې د محمد سرور جوياء په مسول

مديريت .

۵- نهضت الحبيب اونيزه جريده په خان اباد کې د محمد بشير په مسوليت خپروني

کولې . يو شمير جريدي د دولت پر ضد نشريدلي چې عبارت دي له :

۱- اتحاد افغان جريده د جنرال شاه محمود او محمد يعقوب حسن په مسوليت د پکتيا

په ولايت کې .

۲- د کور غم د سيد حسن په مسوليت په ننگرهار کې او غيرت الاسلام خپرونۍ کولې .

د حبيب الله کلکاني په واکمنۍ کې ټولو خپرونو اسلامي بڼه درلوده . ځکه د امان الله

خان د دورې د مطبوعاتو قانون د نورو قوانينو سره يوځای لغوه اعلان کړل شو . ( ۴ : ۴۳۷ -

۴۳۸ )

نادر خان د واکمنۍ پرمهال [ ۱۹۰۹ - ۱۳۱۲ ل ک ] [ ۱۹۲۹ - ۱۹۳۳ ز

کال ]

د ۱۹۳۰ لمريز کال د افغانستان د اساسي قانون د اتباعو د عمومي حقونو په ۲۲ ماده

کې داسې راغلي دي : « مطبوعات و اخبارات داخله که خلاف مذهب نباشد مطابق

اصولنامه مخصوص آن ازاد ميباشد . مطبوعات و جرايد خارجه که به مذهب و سياست

حکومت عليه افغانستان اخلاص نه رساند اد خال آن به افغانستان ازاد است . » ( ۲ : ۴ )

په ۱۹۳۱ ميلادي كال د كابل ادبي انجمن جوړ كړ. او د دې انجمن نشراتي ارگان كابل مجله كې علمي، تاريخي او ادبي مقالې خپريدلې چې روڼ اندو پام وړ وگرځيده. (۲: ۱۶)

نادر خان د واكمنۍ پرمهال د امانې دورې جريدې او ورځپاڼې چې د حبيب الله دكلكاني (بچه سقاو) په واكمنۍ كې يې نوم بدل شوي وه ده بيرته په اصلي نوم نشر كړې چې عبارت دي له:

۱\_ اصلاح تاسيس نيټه: ۱۳۱۰ ل ۱۹۰۱ ز كال د امتياز خاوند. محمد نادر او مسول مدير شير احمد. په ۱۳۵۲ لمريز كال د داود خان كودتاه وروسته بنده شوه.

۲\_ كابل تاسيس نيټه: ۱۳۰۱ ل كال د امتياز خاوند د افغانستان ادبي انجمن مسول مدير محمد انور بسمل، په پښتو او دري ژبه چاپيدله.

۳\_ اتحاد مشرقي تاسيس نيټه: ۱۲۹۸ ل د امتياز خاوند د مشرقي تنظيمه رياست، سر محرر ميرزا شاهرخ او برهان الدين كشككي او نور... خود نادر خان په واكمنۍ كې د ننگرهار په نوم خپريدله.

۴\_ اردو تاسيس نيټه: ۱۳۰۱ ل ۱۹۲۲ ز د امتياز خاوند د ملي دفاع وزارت مسول مدير محمد داود.

۵\_ افغان كلنۍ: د امتياز خاوند د كابل ادبي انجمن.

۶\_ هرات د تاسيس نيټه: ۱۳۱۱ ل د امتياز خاوند انجمن ادبي ولايت هرات، مسول مدير سرور جوييا.

۷\_ حى على الفلاح: د تاسيس نيټه ۱۳۱۱ چاپ دولتي مطبعه كابل.

۸\_ اقتصاد تاسيس نيټه: ۱۳۱۱ كال چاپ مطبعه دولتي كابل.

۹\_ عرفان تاسيس نيټه: ۱۳۱۰ د امتياز خاوند د معارف وزارت مسول مدير محمد هاشم شايق.

۱۰\_ پيام تندرستۍ تاسيس نيټه: ۱۳۱۰ ل د امتياز خاوند د صحيه مستقل رياست. (۱: ۲۵۰-۲۵۱)

اعلي حضرت محمد ظاهر شاه د واكمنۍ پرمهال [۱۳۱۲ - ۱۳۵۲ ل كال] [۱۹۳۳ -

۱۹۷۳ ز كال]

د سردرا محمد هاشم خان (۱۹۳۳ - ۱۹۴۶ ز كال) د صدراعظمي په ۱۷ كلنه دوره كې مطبوعات د دولت تر كنترول لاندې وه. د نيوكې او اصلاحي خپرونو حق يې نه درلود په ۱۹۳۶ ز كال دمطبوعاتو مستقل رياست او د باختر اطلاعاتي اژانس مديريت تاسيس

شول . چې په دې سره په داخل او بهر کې په منظم ډول د اطلاعاتو د راټولولو زمينه برابره شوه . د راډيو په شمول ټول نشراتي ارگانونه د محمد هاشم خان تر جدي کنترول لاندې وه . ( ۱۹ : ۲ )

د شاه محمود خان د صدارت دوره ( ۱۹۴۶ - ۱۹۵۲ ) ز کال د دويمې نړيوالې جگړې له پای ته رسيدو وروسته په ۱۹۵۰ ز کال د مطبوعاتو دويم قانون نافذ شو . د شاه محمود د صدارت پرمهال انگار ، ندای خلق نيلاب ، ولس ، آئينه ورځپاڼو خپرونې ازادو او نا دولتي مطبوعات گڼل کيدل . چې د کابل په ښار کې خپريدلې . او د فارياب په مرکز کې د اتوم په نوم نشریه موجوده وه . ( ۱۹ : ۲ )

او دولتي نشرات پامير ، صدای ملت ، پیام اقبال ، الفبا او ژوندون په نومونو په پلازمينه او ولايتونو کې نشريدلي . ( ۱۹ : ۲ )

د شاه محمود خان صدارت په دوره کې ۱۳۲۹ لمريز کال د مطبوعاتو اصولنامې سربيره نورې ادارې لکه دارۍ المعارف عمومي ، مدیریت پوهنې نندارې عمومي مدیریت او په ۱۳۳۱ لمريز کال په کراچۍ ، لندن ، قاهره ، نوي ډهلي ، او تهران کې مطبوعاتي ادارې جوړې شوې . ( ۲۷۳ : ۷ )

د سردار محمد داود خان د صدر اعظمۍ ( ۱۹۵۳ - ۱۹۶۲ ز کال ) پرمهال ازادو مطبوعاتو ته اجازه ورنه کړل شوه . خو نوي دولتي نشریې لکه کابل ټايمز ، هيواد ، ستوری ، سره میاشت ، افغانستان ، پیام حق ، تعليم و تربيه الفلاح ، اريانا ، کانو صنايعو او يوشمير نورې جريدې په ولايتونو کې خپريدلې ، خو داود خان هم لکه محمد هاشم خان په دولتي مطبوعاتو ټينگار کاوه او د ازادو مطبوعاتو مخالف و . ( ۲۰ : ۲ )

د ديموکراسۍ لسيزه ( ۱۹۶۳ - ۱۹۷۳ ز کال ) ( ۱۳۴۳ - ۱۳۵۲ ل ) کې د افغانستان دريم اساسي قانون چې په ۱۹۶۴ کال کې تصويب شو . د مطبوعاتو د ازادۍ په اړه يې داسې ليکلي وه . : « د بيان ازادې له تعرض څخه مسونه ده هر انسان حق لري چې د قانون د احکامو سره سم يوازې د افغانستان د اتباعو حق دې ، دوي اجازه لري چې عمومي مطبوعې جوړې او د مطبوعاتو په نشر کې ونډولري ، خو د راډيو او تلويزون دستگاه گانو جوړول يوازې دولت ته اختصاص لري . ( ۲۱ : ۲ )

د ديموکراسۍ په لسيزه کې انقلابي خوځښتونه د تشکيل په حال کې و . د خلق او پرچم ورځپاڼو د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند ايديالوژي ، اهداف او مرام نشر او يوشمير نورې ازادې او خپلواکې نشریې منع ته راغلي خو د داود خان په کودتاه کې



(۱۳۵۲ - ۱۹۷۳) سره ټول ازاد نشرات بند او دولتي مطبوعاتو تر کلک نظارت لاندې نشرات پیل کړل. خو ادبي، علمي او فرهنگي فعالیتونو پرمختګ وکړ.

د ۱۳۴۳ لمريز کال اساسي قانون په یو ویشتمه ماده کې داسې راغلي وه: «د فکر او بیان ازادې د بلوسی څخه په امن ده، هر افغان حق لري چې مطالب د قانون د حکومونو سره سم له دي چې لومړي یې د دولتي مطبوعاتو ته وښي چاپ او نشر کړي. د عمومي چاپ خانې د تاسیس او مطبوعاتو د خپرونو اجازه او د امتیاز قانون د حکمونو سره سم یوازې د افغانستان د اتباعو او دولت ته ورکول کېږي. د راډیو او عامو خپرونو او کارخایونو تاسیس او چلول یوازې په دولت پورې اړه لري. (۶: ۲)

د ۱۹۲۵ ز کال څخه تر ۱۹۷۱ ز کال پورې ۳۱ غیر دولتي ورځپاڼې او جریدې خپریدلې چې ۷ جریدې لکه خلق، پرچم، مساوات، صدای عوام، شعله جاوید او افغان ملت د سیاسي گوندونو د نشراتي ارگان په توګه خپریدلې. یوازې د سبا په نوم یو ورځپاڼه مطبوعه موجوده وه. نورې ټولې په دولتي مطبوعه کې چاپیدلې. (۹: ۲۱۹)

خو ازادو یعنی غیر دولتي ورځپاڼو چې کله جواز ترلاسه کړ او یو اندازه پیسې یې په بانک د تضمین په توګه کینودلې په خپله لاره کې یې بل خنډ شتون نه درلود خو په دې ټولو کې د ټولنیزو گټو احساس درلودونکي کم وو. (۹: ۲۲۴)

پایله:

مطبوعاتو د افغانستان په کلتوري تاریخ کې د پام وړ ونډه اخستې ده. چې اوس مهال خلک د رسنیو د معلوماتو پربنا د دولت په کړنو قضاوت کوي. او د سیاسي وضعیت ارزونه کوي خو مهمه داده چې ټولې رسنې په ایماندارۍ سره حقیقتونه نشر کړي ترڅو د خلکو د بیدارۍ سبب وگرځي.

په افغانستان کې مطبوعاتي فعالیت د امیر شیر علی خان دویم ځل واکمنۍ کې په رسمي ډول پیل شوه. د اعلیحضرت محمد ظاهر شاه د واکمنۍ تر پایه پورې یې مختلف پړاونه طې کړي دي. چې ځینو واکمنانو لخوا د ورځپاڼو مسولینو ته د تحدید او بندي کیدو سزا هم ورکړل شوې ده. خو مطبوعاتو خپل ټولنیز رول لوبولي او د خلکو باوريې پرځان پیدا کړې. اوس ډیری ځوانانو مطبوعاتي فعالیتونو ته مخه کړې ده. خو مطبوعاتو د تاریخ په دغه پړاو کې یعنی له ۱۸۲۸ څخه ۱۹۷۳ ز کال پورې، د غازي امان الله خان واکمنۍ او د دموکراسۍ لسيزه ځانګړی ځای لري. چې په دي دغو دواړو وختونو کې مطبوعاتو د پام وړ پرمختګ کړی دي.

## Abstract:

*The media and press took part in cultural history of Afghanistan . Now a days people gudge on the basis of information publishing throush press a bout governmental laws and activities . they examine political situation , but It is important for media to public ate fact with reality and honesty to awarm people .In Afghanistan the press and media activities started when Amir sher Ali khan had come in authority for the second time . And passed throush different stages up to the end of Ali Hezrat Zahir shai government . That from some authoritative directors of newspapers were punished and prisoned .*

*But press and media played its social and central role . And achieved the trust of the people , Now a days a lot of people take interest in media but press has a special position for the period 1868 throush 1975 during Amanullah khan decade of democracy , That played central , Role in publishing press .*

## ماخذونه

- ۱\_ افغان ، فریاد ، نجم الدین ( ۱۳۸۴ هـ ش ) . نگرش بر تاریخ معاصر افغانستان . انجمن نشراتی دانش ، پشاور .
- ۲\_ پرتونادری ، نصرالله ( ۱۳۸۵ ل ) . چگونگی رسانه ها در افغانستان . مجتمع جامعه مدنی افغانستان ، نگاه انتشارات و مطبعه ، میوند .
- ۳\_ پیغام ، جان محمد ( ۱۳۹۱ ل ) ، پوهه ، د ننگرهار پوهنتون علمی او څیړنیزه ، دری میاشتنی خپرونه . علامه محمود طرزی . ۱۳۹۱ ل کال دویمه \_ دریمه گڼه ، چنگاښ \_ لیندی پرلپسې ۴۳ \_ ۲۴ گڼه .
- ۴\_ پیغام ، جان محمد ( ۱۳۹۲ ) ، پوهه د ننگرهار پوهنتون علمی او څیړنیزه درې میاشتنی خپرونه . غلام محی الدین انیس . په افغانستان کې د ملي خپلواکه نا دولتي جریدې بنسټ ایښودونکی . ۱۳۹۲ ل کال لومړی گڼه مرغومی \_ غبرگولي . پرله پسې گڼه : ۴۴ \_ ۴۵
- ۵\_ پیغام ، جان محمد ( ۱۳۹۰ ) ، کال . د شلمی پیری . په لومړیو دریو لسیزو کې د افغانستان سیاسي او فرهنگي بهیر . مومند خپرندویه ټولنه . ننگرهار جلال آباد .
- ۶\_ حلمی ، محمد ولي ( ۱۳۸۴ هـ ش کال ) . د افغانستان په وروستي دموکراسی کې د فکر او بیان ازادي .

- ۷- دریخ ، امین الله (۱۳۷۹ خورشیدی) افغانستان د قرن بستم ، کتابخانه دانش ، پیشاور .
- ۸- عطایي ، محمد ابراهیم (۱۳۸۴) . افغانستان پر معاصر تاریخ یوه لنډه کتنه . دویم چاپ انتشارات میوند ، سبا کتابخانه ، پشاور .
- ۹- کشککي ، مصباح الدین (۱۳۸۹) . د آسایي قانون لسیزه . ژباړه داد خان غزنیوال ، میوند خپرندویه ټولنه . مطبعه کابل
- ۱۰- هاشمي ، سید سعد الدین (۱۳۵۹ هـ ش) . افغانستان معاصر . پوهنځی علوم اجتماعي پوهنتون کابل . گسستر

**Get more e-books from [www.ketabton.com](http://www.ketabton.com)  
Ketabton.com: The Digital Library**